Izhaja vsak dan razen sobot, nedelj in praznikov.

Issued daily except Saturdays, Sundays and Holidays.

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Uredniški in upravniški prostori: 2657 S. Lawndale Ave.

Office of Publication: 2657 South Lawndale Ave. Telephone, Rockwell 4904

LETO—YEAR XXVI. Cena lista je $6.00 Entered as second-class matter January 14, 1918, at the post-office at Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 3, 1879. Chicago, Ill., torek, 31. oktobra (October 31), 1933. Subscription $6.00 Yearly ŠTEV.—NUMBER 213

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in section 1103, Act of Oct. 3, 1917, authorized on June 14, 1918.

Komentarji

Ameriški dolgovi. — Nacijsko krščanstvo

Ameriška republika nima zunanjih dolgov, obratno je upnik vseh dežel — kar ji pa danes, v njeni največji krizi, malo ali nič ne pomaga — toda skupna vsota njenih notranjih dolgov je med vsemi deželami največja na svetu. Skupni notranji dolgovi Združenih držav znašajo danes približno 250 milijard (dvestopetdeset tisoč milijonov) dolarjev. Tako poroča Evans Clark v svoji knjigi "The Nation's Total Internal Debts".

Federalna vlada dolguje 22 milijard in 400 milijonov dolarjev, računajo pa, da v enem letu ta vsota naraste na 30 milijard in obresti bodo znašale brez malega eno milijardo letno. Ves ta dolg je v federalnih bondih in notah, ki se nekateri (bondi posebe) vlečejo že od vojne. Pred vojno je federalni notranji dolg znašal okrog ene milijarde dolarjev.

Države, okraji in občine dolgujejo v bondih in drugih obligacijah skupno vsoto 18 milijard in 685 milijonov dolarjev.

Nato pridejo privatni dolgovi. Vknjižbe na farmah znašajo osem milijard in 500 milijonov; vknjižbe na hišah v mestih 27 milijard in 554 milijonov; obligacije železnic 14 milijard in 264 milijonov; podjetja javnih naprav (elektrarne, plinarne, vodovodi) 11 milijard in 275 milijonov; industrijski dolgovi (tovarne, rudniki etc.) 10 milijard in 450 milijonov; banke 22 milijard.

To so dolgovi na dolg rok, poleg teh pa so kratkoročne dolžnosti, in sicer industrijske, ki znašajo skoro 90 milijard, in osebne čez 14 milijard dolarjev.

Skupna vsota vseh teh dolgov ob koncu tega leta narasla na [illegible] milijard dolarjev. Leta 1929 so cenili ameriško narodno bogastvo, javno in privatno, na nekaj čez 300 milijard. V zadnjih štirih letih je pa vrednost imetja tako padla, da je danes narodno bogastvo težko vredno [illegible] več ko znašajo — **vsi notranji dolgovi.**

To pomeni, da Amerika sama ni dolguje toliko kolikor je vredna. Z drugimi besedami: v vseh pravilih kapitalistične ekonomije je *bankrotirala.*

Narodni dohodki, javni in privatni, so bili pred štirimi leti (1929) 90 milijard dolarjev; lani so bili 45 milijard. Letos najdejo padejo pod 40 milijard. Vrednost imetja pada, dohodki padajo, ampak dolgovi stoje in zahtevajo privatno lastnino. To pomeni, da bodo same obresti požrle brez malega vse dohodke.

Privatni dolgovi, ki so narasli na okrog 200 milijard, so v ogromni večini posledica špekulacij, zlasti špekuliranja z zemljišči v mestih in okolici. Upniki so večinoma velikanski bogatini. Kako se ljudstvo reši teh dolgov? Če računamo po pravilih kapitalističnega gospodarstva — ne vemo. Črna noč je pred nami, nič drugega. Univerzalno pravilo kapitalizma je, da dolg mora biti plačan. Po teh pravilih morajo delavci in farmarji Amerike delati samo še za dolgove.

Zdravi razum pa ne bo dolgo gledal tega. Da bi ameriški človek vso bodočnost vlekel samega sebe kvišku za stremena svojih čevljev — ne moremo verjeti. Sodimo pa se, da bo potrebna kirurgična operacija. Stara pot vodi v neizogibno propast. Hudo pa kapitalizem upropasti ameriško ljudstvo, mora ljudstvo vstati in upropastiti kapitalizem. Edino na ta način se Amerika odseka od strašnega morje dolgov.

* * *

Nacijska (fašistična) cerkev v Nemčiji povzroča vedno večje glavobole Rimu, kakor javljajo iz Berlina. Nacijski teologi so zdaj začeli učiti, da nad nordičnim človekom ki je predvsem Nemec, ne more biti višjega bitja. Nordik je sam sebi Bog in kot tak ne more grešiti . . . Nič čudnega ni torej, da se katoliški škofje v Nemčiji razburjajo. Kaj pa če bi se začeli razburjati tudi nacijski škofje in teologi? Ko bodo naciji uverjeni, da so oni sami bogovi, se vprašajo: "Čemu nam je potrebna nacijska cerkev?"

FORDOVA DRUŽBA IZZIVA FEDERALNO VLADO

"Nikdar ne bomo priznali unije", je izjavil Edsel Ford. Druge avtne družbe zavzele isto stališče

Washington, D. C. — (FP) — Industrijski administrator Johnson je končno javno priznal, da se je Ford Motor Co. odločno uprla Rooseveltovemu obnovitvenemu programu, kar on smatra za kršenje industrijskega zakona. Na sestanku s časopisnimi poročevalci je Johnson rekel, da je Edsel Ford izjavil, da Ford Motor Co. ne bo nikdar priznala unije in pod nikakim pogojem sprejela kolektivnega pogajanja.

S to izjavo je Johnson potrdil, da je bila konferenca z reprezentanti Fordove kompanije, ki se je pred nekaj tedni vršila v Detroitu, popoln neuspeh. Takrat ni hotela slediti drugim družbam, ki so podpisale pravilnik, in na tem stališču vztraja še danes.

Ko je bil Johnson vprašan, kakšno akcijo namerava podvzeti proti Fordu, je odgovoril, da bo zadevo izročil načelniku zveznega justičnega departmenta. Dejal je, da zakon in določbe pravilnika predvidujejo denarno kazen in injunkcijske ovire, kar pomeni, da bo moral Ford dobiti od vlade dovoljenje za obratovanje svojih tovarn. Ako pride do tega, bodo pogoji, katere mu bo stavila vlada, najbrž tako ostri ko določbe pravilnika avtne industrije, katerega noče podpisati.

Ampak Fordova družba ni edina v avtni industriji, ki vodi boj proti unijam in se noče pogajati z reprezentanti organiziranega delavstva. General Motors in druge avtne družbe zavzemajo isto stališče. Nedavno je General Motors odpustila nad 300 delavcev, ker so pristopili v unijo. O tem je bil obveščen administrator Johnson, ki pa ni podvzel nikake akcije, dasi je družba kršila določbo industrijskega zakona, ki daje delavcem pravico do organiziranja.

Hitlerjeve "volitve"

Na glasovnici je samo ena lista — fašistična

Berlin, 30. okt. — Volilci v Nemčiji, ki bodo 2. novembra soglasno odobrili — to se razume — stališče Hitlerjeve vlade glede izstopa iz Lige narodov in odhoda z razorožitvene konference v Ženevi, bodo imeli pred seboj eno samo listo kandidatov in ta lista je nacijska. Vse kandidate je izbral Hitler in poleg nacijev je dodal kak tucat nefašistov — "gostov" kakor jih fašisti nazivajo — med katerimi so monarhisti dr. Hugenberg, podkancelar Papen in nekaj drugih.

Izgredi v Palestini se nadaljujejo

Jeruzalem, 30. okt. — Krvavi spopadi med Arabci in Judi se nadaljujejo v več krajih Palestine. Pri včerajšnjem izbruhu v Jeruzalemu je morala posredovati angleška policija. Dva mohamedanca sta bila ubita. Število mrtvih v zadnjih treh dneh je naraslo na 27 in ranjenih na več ko 200.

Bitka progresivnih rudarjev

Zahtevajo injunkcijo proti baronom premoga

Springfield, Ill. — Odvetniki Progresivne rudarske unije so vložili pred sodiščem prošnjo za injunkcijo proti premogovnim družbam, ki uposlujejo le člane United Mine Workers unije. Progresivna unija pravi v prošnji, da je to diskriminacija, ki je v nasprotstvu s pravilnikom premogovne industrije v okrilju NRA.

Odborniki unije United Mine Workers v illinoiskem distriktu so zadnje dni formalno povabili vse članstvo Progresivne unije, naj prestopi v staro unijo. Obljubujejo jim, da bodo sprejeti nazaj vsi brez diskriminacije.

Magnatje vsepovsod v boju proti unijam

Asociacija tovarnarjev v Floridi daje nasvete članom, kako naj preprečijo organiziranje delavcev

New York. — (FP) — Evidenca, da se delodajalci in njihove organizacije izogibajo delavski klavzuli Nire in jo napadajo se kopiči.

Tovarnarji v Buffalu na primer pošiljajo delavcem okrožnice, v katerih napadajo voditelje delavskih unij, ki se trudijo, da organizirajo delavce. V teh okrožnicah jim pripovedujejo, da se jim ni treba organizirati, kajti koristi od Nire bodo vseeno deležni; da jim ni treba plačevati prispevkov unijam, da bi jih te protektirale.

Da je ta propaganda del splošne kampanje tovarnarjev, ki hočejo na vsak način preprečiti organiziranje delavcev, kaže buletin, ki ga je izdala organizacija Associated Industries of Florida. Buletin vsebuje nasvete, naj člani sabotirajo unijsko kampanjo, ki jo vodijo delavske organizacije. To kampanjo financira Asociacija ameriških tovarnarjev v Washingtonu.

Kuba v objemu štrajkov

Bombe pokajo v Havani

Havana, Kuba, 30. okt. — Kuba je danes v velikem vrtincu delavskih stavk. Samo v glavnem mestu Havani je v teku 80 različnih štrajkov. Poleg tega so radikalne unije, sindikalistične in komunistične, razglasile generalno protestno stavko proti provizorični vladi, ki je začela postopati zelo strogo z raznimi radikalnimi grupami. Dali se generalna stavka obnese, je še vprašanje.

V zadnji noči so bile tri bombne razstrelbe v Havani. Bombe so naredile precej materialne škode, toda ubit ali ranjen ni bil nihče.

ORGANIZIRANJE TEKSTILCEV V PENNSYLVANIJI

Delavci v naselbinah, ki so bile doslej pod popolno kontrolo kompanij, stopajo trumoma v unijo

Philadelphia, Pa. — (FP) — Izgledi kažejo, da bodo delavci v tekstilni industriji te države organizirani v unijah še pred zimo.

Organizatorična kampanja, ki jo vodi United Textile Workers unija, zaznamuje velikanske uspehe v zadnjih tednih. To je tem bolj značilno, ker so tekstilni baroni zadnja leta ubili vsak poskus za organiziranje delavcev. Nenadna in dramatična sprememba na ekonomskem polju je presenetila opazovalce situacije v krajih, ki so bili dolga leta pod popolno kontrolo tekstilnih magnatov. Samo v enem dnevu je v Lewistonu, kjer ima Viscose Textile Co. več tovarn, pristopilo v unijo krog štiri tisoč delavcev.

Odkar je United Textile Workers unija otvorila kampanjo, v kateri sodeluje tudi državna delavska federacija, so skoro vse kompanije zvišale mezde in skrajšale delovnik z namenom, da preprečijo organiziranje delavcev, toda njihova namera se je izjalovila. V zadnjem času so bile ustanovljene krajevne unije v Milroyju, Meadvillu, Yorku, Edystonu, Bridgeportu in Chesterju.

V Shamokinu so tekstilci, dva tisoč po številu, naznanili, da bodo zastavkali, ako Eagle Co. ne pristane na njihove zahteve glede višje plače, skrajšanja delovnika in priznanja unije.

Tekstilni baroni so v zadnjih letih zgradili mnogo tovarn v manjših naselbinah, nad katerimi so dobili popolno kontrolo. Prevladoval je fevdalizem in izkoriščanje. Povprečna tedenska mezda za 60 ur dela je bila sedem dolarjev za neizkušene delavce, izkušeni pa so prejemali od deset do dvanajst dolarjev. Nov unijski val, ki je objel vse tekstilne tovarne, obeta napraviti konec industrijskemu tlačanstvu.

Avstrija pometa s hitlerjevci

Dunaj, 30. okt. — Dollfussova klerofašistična vlada je odstavila župana in vse učiteljsko osobje v Schladmingu na Štajerskem zaradi nacijskih aktivnosti. Odstavljenega župana je zamenjala s komisarjem in šole zaprla.

Fašisti ubili socialista v Argentini

Buenos Aires, Arg., 30. okt.— Fašisti so včeraj napadli socialističen shod v tem mestu in streljali na socialiste. Eden socialist je bil ubit, drugi pa ranjen. Policija je zaprla 16 fašistov.

Amerika se vrgla na svetovni trg zlata

Roosevelt v konfliktu z jeklarskimi magnati

Zahteva, da znižajo cene tračnicam, ki so previsoke. Enake ponudbe razkačile administracijo

Washington, D. C., 30. okt. — Rooseveltova administracija se je spopadla z magnati jeklarske industrije zaradi cene železniških tračnic. Štiri največje jeklarske družbe v Ameriki so postavile enake cene tračnicam, $37.75 za tono. Federalni železniški koordinator Eastman je po navodilu Roosevelta ogorčeno protestiral proti temu in naslovil na jeklarske družbe zahtevo da morajo znižati ceno na $35 ali pa predložiti vladi svoje poslovne knjige v dokaz, da jim previsoki izdatki ne dopuščajo nižje cene.

Kar je vlado najbolj pogrelo, je to, da so vse večje jeklarske družbe poslale enake ponudbe za nabavo tračnic železniškim družbam — kakor da so se zmenile. Federalni protitrustni zakon je sicer suspendiran, odkar posluje NRA, ampak vlada ga lahko vsak čas oživi in nastopi proti "trustnim zarotam".

Upor v čikaški pogozdovalni armadi

Sedemindvajset "rekrutov" izgnanih iz kempe in poslanih domov

Milwaukee, Wis. — V federalni kempi civilne pogozdovalne armade v milwauškem okraju, ki se nahaja v Whitnall parku pri Hales Cornersu, je v soboto izbruhnil upor in 27 čikaških rekrutov je bilo izključenih iz armade ter poslanih domov v Chicago. Fantje so se uprli delu in izjavili, da imajo predlog delovnik. Zahtevali so skrajšanje delovnika in nagovarjali druge, naj se jim pridružijo.. Akcija se jim ni posrečila. Bili so aretirani, naloženi v avtotruke in odvedeni na železniško postajo.

Po imenih upornikov je sklepati, da so večinoma sinovi poljskih, čeških in italijanskih staršev.

Krzycki nadomestil Hillquita

Chicago. — Eksekutiva socialistične stranke, ki je tu zborovala zadnjo nedeljo, je izvolila Leo Krzyckega iz Milwaukee za predsednika osrednjega odbora stranke, ki zavzame mesto pokojnega Hillquita. Krzycki, tu rojen Poljak, je star 52 let in po poklicu krojač. Že več let je glavni organizator unije oblačilnih delavcev Amalgamated Clothing Workers.

Roosevelt odredil kupovanje tujezemskega zlata, da zaščiti dolar

Washington, D. C., 30. okt. — Današnja cena, ki jo ameriška vlada plača za unčo novoproduciranega zlata, je $31.95. To je 14c več ko v soboto in 47c nad svetovno ceno v Londonu. Ameriški dolar je danes zelo padel na mednarodnem denarnem trgu.

Washington, D. C., 30. okt. — Ameriška vlada bo kupovala zlato v tujih deželah po višjih cenah z namenom, da zaščiti dolar pred manipulacijami v inozemstvu in s tem zavaruje višje cene ameriškemu blagu. Zadnji teden, ko je vlada začela kupovati zlato po višjih cenah, da sceni dolar in dvigne cene na domačem trgu, je bil njen zlati trg omejen le na Združene države; ta teden se raztegne na Kanado, Mehiko, srednjo in južno Ameriko ter Evropo.

Nekateri finančniki v Washingtonu menijo, da to znači, da bo ameriška vlada spravila pod svojo kontrolo vse zlato na svetu. Že danes ima Amerika več ko eno tretjino vsega zlata na svetu. Dne 25. oktobra je imela ameriška vlada zlate rezerve za štiri milijarde in 323 milijonov dolarjev po stari ceni, dočim vsa zaloga zlate rezerve na svetu znaša enajst milijard in 600 milijonov dolarjev.

Pričakovati je odmeva v tujini. Anglija, Francija in druge dežele bodo morale reagirati, da zaščitijo svoje zlato. Vse kaže, da prihaja nekakšna "zlata vojna". Zlasti Francija, ki je s Švico, Belgijo in Holandijo še na zlatem standardu, bo morala nekaj storiti, če hoče obdržati ta standard. Francija ima tri milijarde in 300 milijonov dolarjev zlate rezerve — in dokler ostane na zlatem standardu, mora biti njen trg zlata odprt.

Najhujša tekma za zlato se pričakuje na londonskem trgu, kamor prihaja danes največ novoproduciranega zlata iz južne Afrike. Londonski trg je prost, toda če bo ameriška vlada navijala cene, bo Anglija najbrže zaprla ta trg.

Privatne klinike v rokah raketirjev

New Haven, Conn. — Howard S. Cullman, predsednik Beekman bolnišnice v New Yorku, je označil komercialne klinike, ki zdrave delavce, ki se poškodujejo pri delu v industrijah, za ustanove, ki so pod kontrolo raketirjev. On je priporočal ustanovitev državnih klinik in odpravo privatnih.

Dalje je obtožil zdravnike, ki so uposleni v privatnih klinikah, naklonjenosti napram kompanijam, ki s svojimi izjavami ropajo poškodovane delavce in jim odrekajo odškodnino, do katere so upravičeni.

Trgovina z zlatom začela cveteti!

Chicago. — Trgovci z zlatom, ki špekulirajo na visoke cene v bližnji bodočnosti vsled vladne manipulacije zlata, so začeli kupovati zlate predmete: prstane, ure in druge stvari. Vlada še ni dvignila cene za zlato v komercialni rabi; ta cena je še vedno stara $20.67 unča. Vlada kupuje po višji ceni le novoproduciranо zlato iz rudnikov in izpiralnic. Ampak špekulantje računajo z vsemi možnostmi in ponujajo nekoliko višje cene za zlate predmete.

Mussolini oborožil smrkovce s strojnicami

Rim, 30. oktobra. — Pri včerajšnjih slavnostih enajstletnice fašističnega pohoda v Rim je Mussolini podaril mladinskim fašijem — organizacijam dečkov od 18. do 21. leta — strojnice. Vsak fašij je dobil po eno strojnico.

—Federated Pictures.

Prizor iz stavke rudarjev v Sullivanu, Ind. Milica tabori pred okrajnim sodnijskim poslopjem.

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT

GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Organ of and published by the Slovene National Benefit Society

Naročnina: za Združene države (izven Chicaga) in Kanado $6.00 na leto, $3.00 za pol leta, $1.50 za četrt leta; za Chicago in Cicero $7.50 za celo leto, $3.75 za pol leta; za inozemstvo $9.00.

Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada $6.00 per year, Chicago and Cicero $7.50 per year, foreign countries $9.00 per year.

Cene oglasov po dogovoru.—Rokopisi se ne vračajo.

Advertising rates on agreement.—Manuscripts will not be returned.

Naslov za vse, kar ima stik s listom:

PROSVETA

2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Illinois.

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS.

138

Datum v oklepaju, na primer (Sept. 30), 1933), poleg vašega imena na naslovu pomeni, da vam je s tem datumom potekla naročnina. Ponovite jo pravočasno, da se vam list ne ustavi.

Domač drobiž

Obiskovalci razstave

Chicago. — Družini Anton Struna iz Clevelanda in William Leskovec iz N. Madisona, O., sta prišli z avtom na svetovno razstavo.

Operacija in štorklja

Gowanda, N. Y. — Tu se je moral podvreči operaciji rojak Anton Zore. Nahaja se v bolnišnici in zdravje se mu počasi vrača. — Pri družini Kornela Klančarja se je ustavila štorklja in jim pustila zalo hčerko.

Umor v clevelandski naselbini

Cleveland. — Preiskava, katero je mrliški oglednik izvršil na truplu Marije Starc, katero so — kakor smo včeraj poročali — našli mrtvo zadnji petek zjutraj na njenem domu, je dognala, da ženska ni umrla za strupom, temveč je bila zadavljena. Samomor je torej izključen. V njenem želodcu ni bilo strupa. Umor je nedvomno izvršil stanovalec Starčeve George Babič, ki so ga istočasno našli mrtvega. On je izpil strup po storjenem činu. Mary Starc je bila vdova tri leta. Stara je bila 43 let in doma iz Martinjaka pri Cerknici. Babič je bil star 53 let in že dolgo časa brez dela. Pokojnica zapušča dva sinova, ki sta stara 23 in 15 let.

Ubil se pri padcu

Cleveland. — Louis Samec, star 56 let in doma iz Pricerkve pri Strugah, je zadnji teden padel po stopnicah tako nesrečno, da je drugi dan umrl v bolnišnici. Prebil si je lobanjo. V Ameriki je bil 36 let in zapušča ženo in devet otrok.

Černe spet oropan

Cleveland. — Frank Černe, ki ima prodajalnico z zlatnino v Slov. narodnem domu, je bil v noči od četrtka na petek že četrtič letos oropan. Tatovi, ki so vlomili v njegove prostore skozi stransko okno, so odnesli vse harmonike in precej zlatnine v skupni vrednosti do $3000. Za storilci ni sledu.

Zaroka

Cleveland. — Dne 19. t. m. sta se v krogu prijateljev na domu mrs. L. Kretičeve, Grovewood ave., zaročila Jos. Hitti in Mary Line. Zaročenka je bila rojena v Cherokeeju, Kans. Poroka bo 11. novembra.

Poroka

Cleveland. — Poročila sta se Avgust Žele, sin znanega pogrebnika, in Marie Banič. Nevesta je bila rojena v La Sallu, biva pa že več let v Clevelandu.

Hummer izgubil vladno službo

Washington, D. C. — Dr. Harry Hummer, superintendent vladne umobolnice za Indijance v Cantonu, S. D., je bil sumarično odpuščen. Tajnik za notranje zadeve Ickes ga je poslal v pokoj na zahtevo J. Collierja, komisarja za indijanske zadeve. Hummer ni namreč mogel pobiti obtožb, naperjenih proti njemu, glede zlorabe oblasti in brutalnega trpinčenja Indijancev v vladni umobolnici. Preiskava je ugotovila, da je Hummer držal tudi zdrave Indijance v umobolnici. Nekateri so bili prikljenjeni k stebrom in izpostavljeni krutemu mučenju. V zavodu so prevladovale tudi grozne nesanitarne razmere.

Glasovi iz naselbin

Zanimive beležke iz raznih krajev

Delavske razmere in naše novice

Elizabeth, N. J. — V pojasnilo onim, ki so me pismeno vprašali, posebno še članom in članicam SNPJ, o zaposlenosti delavcev in delavk v tukajšnji okolici:

V Elizabethu, Newarku in v okolici New Yorka je na tisoče tovarn in majhnih industrij. V teh industrijskih podjetjih je še zmirom na tisoče in tisoče delavcev in delavk brez dela. Največ teh delavcev in delavk je bilo odslovljenih pred 2 in 3 leti in le prav majhno število je bilo tako srečnih, da so dobili zopet delo nazaj. Kljub veliki agitaciji od strani Nire, je bilo v tukajšnji okolici največ zopet zaposlenih v oblačilni industriji za srajce in druge obleke z večjimi plačami, ampak plače so bile zvišane šele potem, ko je unija vzela pod svoje odkrilje delavce in delavke in v stavki.

V večina tovarnah, kjer so zvišali za borih 10% do 20% mezde in znižali ure na 40 ali 36 ur dela, zahtevajo, da bi delavci toliko producirali kot so preje na 50 do 60 ur dela na teden. Bossje so vedno za hrbtom. Ko je delo napravljeno (nadprodukcija), tedaj pa smo lepo doma, tako kot preje in čakamo na Prosperiteto, kdaj pride izza ogla, ponoči pa štejemo zvezde. Čakali pa bomo zastonj na prosperiteto ali pošteno življenje, dokler ne bomo imeli boljših državnih popostav za delavstvo v Ameriki. Ako bi imeli v Ameriki brezposelnostno zavarovanje in starostno zavarovanje, bilo bi okej. Vsak industrijalec bi moral plačati v brezposelnostni in starostni sklad procentualno, in sicer več ko bi bilo delavcev vrženih na cesto, več bi moral plačati v ta sklad in vsaka brezposelna oseba bi dobivala brezposelnostno podporo, oženjen $18 in samski pa $15 na teden in za vsakega otroka v družini še posebej po $2. Industrijalec, ki bi hotel tovarno zapreti in se ne bi hotel pokoriti postavi, kot na primer sedaj Henry Ford, bi se enostavno tovarno obratovalo pod državnim nadzorstvom, dobiček pa bi šel v brezposelnostni in starostni sklad, lastniku tovarne bi se pa dalo samo interes od dohodkov za rabo njegove tovarne ali industrije. Stavim, če bi imeli takšno postavo, da potem ne bodo priganjači zmirom za hrbtom po tovarnah in tudi nadprodukcije ne bo. Bodo rajši skrbeli, da bo delavec delal, kadar pa da bi bil doma in dobival tedensko podporo. Mislim, da bi bilo dobro, če bi delavci poslali pisma na United States Labor Dept. in predsedniku, da bi se zahtevalo od kongresa, naj napravi takšno postavo, ki bi pripomogla do prosperitete.

Tukaj je bila stavka tudi pri Dihl Electric Motor Co., podružnica Singer Sewing Machine Co., več tednov, 20. oktobra pa so delavci odglasovali s ¾ večino, da se vrnejo na delo. Stavka je zgubljena, ker jih je bilo preveč stavkokazov in pa Independent unija, namesto da bi se prej dobro organizirala in se pridružila American Federation of Labor, ali pa h kateri drugi večji skupini. Potem naj bi šli na stavko, če jim družba ne ustreže. Družba jemlje sedaj delavce in delavke na delo kot se ji poljubi kot nove delavce. Mislim, da nekateri bodo dolgo, dolgo čakali, predno jih bodo zopet zaposlili, če jih sploh bodo.

Delavci, nad 40 let stari, brez dela, imajo malo ali slabo upanje za delo v tukajšnji okolici, ker je mladih do 40 let starih na tisoče in tisoče brez dela in zaslužka. Ženske in dekleta, izučene, imajo nekaj več prilike, da dobe delo v tovarnah, kjer delajo ženske in dekleta, ampak to delo je bolj sezonsko, se ne dela stalno. Dobijo se tudi službe po privatnih hišah premožnih gospodarjev, ampak večinoma zahtevajo izučene ali izkušene. S tem ni rečeno, da vabim ženske ali dekleta v Elizabeth, New Jersey, ker ne želim, da bi kateri družini, poedini ženski ali dekletu napravil nepotrebne potniške in druge stroške, posebno še sedaj na zimo.

Angleški socialistični klub v Elizabethu, N. J., je kazal slike ruske revolucije "Ten Days That Shook the World" v Workmen's Circle Labor Lyceum dne 22. sept. V tej dvorani so sedaj tudi seje socialističnega kluba vsak prvi in tretji pondeljek v mesecu. Na 13. oktobra smo imeli prav dobrega govornika, sodruga August Claessensa iz New Yorka. Govor je bil o predmetu: "An Analysis of the New Deal". V kratkem bomo imeli debato med socialističnim in demokratskim govornikom.

Kakor se vidi, imajo ameriški komunisti neke vrste nemški komunistični program, ne sovjetsko socialistični. Ameriški komunisti pridejo na delavske socialistične shode, da jih razbijejo in delajo prepir med delavci. Zakaj pa ne gredo na shode kapitalističnih strank delat nemir in prepir? Pravi komunist in socialist bi si morali biti kot brata za vzgled vsem delavcem. Kapitalisti nastopajo skupno proti delavstvu. **Andrew Sprogar.**

Volitve, Lewisova unija in Nira

Lloydell, Pa.—Pa so se pokazali naši demokratski "socialisti," kakšno značajnost ali razumevanje socializma imajo. Priporočal bi jim, naj se prihodnjič registrirajo za demokratsko stranko, stranko koritarjev, da ne bodo delali sramote sebi in soc. stranki, zakaj v soc. stranki ni mesta za republikanske koritarje in hinavce, ki se skoro pri vsaki besedi zlažejo.

Kakor se mi vidi, nimamo socialisti niti enega kandidata in je bolje, da vse skupaj bojkotiramo. Lokalne in pa kompanijske lakaje in koritarje nap pa tisti izvolijo, ki jih niso razmere še nič izučile in še vedno tavajo v temi versko-kapitalističnega humbuga, ker drugačnega imena po pravici nima. Tisti, ki hvalijo demokratsko vlado, naj pa kamenje grizejo, mesa jim itak ne dajo, ga rajši stresejo za železnico lisicam, ki so bolj razumne kakor delavsko ljudstvo, ki za svoj blagor nič ne skrbi.

Razmere so se pričele bliskovito obračati — pod ziro. Odkar je premogarski pravilnik podpisan, ni skoro nič piščalk slišati, tako da imajo čas Roosevelta hvaliti—saj so ga od 4. marca pa do sedaj. Pisec teh vrstic je bil ravno nasprotnega mnenja. Nekateri že odobravajo, da sem imel prav. Kam Rooseveltova vlada drvi, je jasno vsakemu, če ima le trohico pameti — v fašizem. V večjo industrijsko sužnost delavca. Dokler bodo milijonarji delavstvo reševali, mila nam majka. Sedaj rešujejo najbolj tiste, ki nismo še centa zaslužili v enem letu ne podpore dobili. Podpirajo le farmarje, če imajo po 40 akrov in več in po 6 krav. Slabi so taki kmetovalci, ki še v premogorovu nekaj zaslužijo, pa ne morejo živeti na 40 akrih, in še posebno z enim otrokom. Na pol loti več pridelam kakor oni in brez podpore živim, pa ne zaslužim niti centa nikjer in tudi ne kaže, da bom.

Na cesti delajo brezplačno oni, ki na podpori žive. Farme imajo in še v rudniku delajo. Kam bomo pa mi šli? V nebesa me ne veseli, ker ne verjamem v posmrtno življenje, sem bolj soroden s krtom.

Lewisova unija že v začetku vse sproti uniči, predno rudarji kaj dobijo. Tu je bila na mestu splošna ali generalna stavka za vse distrikte obenem za petdnevnik in šesturnik. Dokler se tega ne dobi, bo vedno polovica rudarjev brez dela in unija bo le na papirju. Sedaj bodo lahko imeli počitnice z mano vred; to jim je preskrbel general Johnson, ker je vse stlačil v en pravilnik, premogorove, ki imajo 5, 6 do 9 čevljev debele žile, in pa v 2. distriktu kamnolome, ki imajo en čevelj in pol do treh. Potem takem bodo samo veliki premogovniki obratovali. Tako hočejo velike ribe, da se male paglavce spravi tako, kakor pravi Slovak, da ne bodo "baramite robile."

Tukaj imajo nekakšen političen klub. Pravilno bi se imenoval "koritarski klub." Oni niso nikdar hoteli biti člani soc. kluba, ki je tukaj eksistiral že dvakrat, pa tudi sedaj ne bi, če bi bil. Platforme nimajo druge, kakor da bi vrinili h koritu kakega klerikalca ali kompanijskega hlapčona.

Tukaj so se pobratili komunisti, klerikalci, kapitalisti, njih oprode in pogrebci. Za nameček so dobili pa tistega, ki žge po grlu. Čudno se mi vidi, da "boljša polovica" pusti možu "ronati na soc. glasovnici, ker tako črti socialiste, poleg pa agitira za Amerikanskega Slovenca. Zares so čudna pota klerikalnih koritarjev. Prav ima Tone Podgoričan, da jim kakšno resnično pove. **Anton Zalar, nečlan.**

Volitve in shod

Lorain, O. — Jesenske volitve so tu — vršijo se 7. nov. Odbor slov. političnega kluba je določil javen shod za 5. nov. ob 1:30 popoldne v SND. Pridite vsi, da izveste marsikaj zanimivega. Ne od zvezne ali državne, marveč od lokalne vlade smo odvisni glede vzgojevanja in vzdrževanja šol. Dalje glede varnosti pred ognjem, osebne varnosti, zdrave vode itd. Da se odpravijo nedostatki v občinski vladi, je pač treba, da volilci vedo o vseh stvareh, ki se njih tičejo, tako da bodo znali voliti sebi v prid, v prid ljudstvu. Vsi na 7. nov. na volišče!

Ne pozabite tudi na shod, ki se bo vršil dne 5. nov. Istega dne zvečer se vrši seja za volilce. Na tej seji ne bo nobenega kandidata. Izvedeli boste stvari, ki se tičejo vas, največ glede volitev in naših potreb. Na glasovnico pridejo važne predloge. Poleg predloge za odpoklic 18. amendmenta, bo tudi važna predloga za starostno zavarovanje in pa za znižanje davkov. Volite za starostno pokojnino. To je zelo važno, da bodo ljudje nad 65 let stari prejemali podporo od države in dobili kar jim gre. Glasujte vsi za starostno pokojnino.

Pridite na shod dne 5. nov. ob 1:30 popoldne v SND, zvečer isti dan pa na skupno sejo, da se mi sami pogovorimo, kaj bi bilo najboljše za nas.

F. Ravnikar.

Seja državljanskega kluba

Barberton, O. — Na zadnji seji slovenskega državljanskega kluba je bilo sklenjeno, da se prihodnja seja vrši v nedeljo, dne 5. nov. Na tej seji bodo uradniki poročali o seji uradnikov petih političnih klubov. Obenem moramo ukreniti več zelo važnih stvari. Dolžnost vsakega člana in članice je, da se te seje gotovo udeleži.

Na svidenje 5. nov. v dvorani na 14. cesti ob 7. zvečer!

Joseph Hiti.

Volitve na 7. novembra

Akron, O. — Dne 7. novembra se vršijo volitve. Na ta dan bomo imeli priliko, da oddamo naše glasove sebi v prid. Za starostno zavarovanje (old age pension) napravite križ pri tej označbi. Home rule predloga je škodljiva delavcu, zato glasujte proti. Podpirajo jo sami mogotci, ker je le njim v korist. Glasujte proti! **Martin Klarič, 170.**

Katoliška cerkev oropana

Chicago. — V nedeljo zvečer je pet banditov obiskalo župnišče katoliške cerkve St. Columbanusa, 331 E. 71 St., velelo dvem duhovnom in trem ženskam, da se vležejo na tla, nakar so vzeli $1000 v gotovini in $500 v diamantnem prstanu ter odšli.

—Federated Pictures.

Rudarska naselbina Uniontown, Pa., središče rebelnih rudarjev.

—Federated Pictures.

Clarence Dillon (na desni), bankir iz Wall streeta, ki je povedal pred senatnim odsekom, kako je njegova firma kupila neke bonde po 20c in jih prodala "suckerjem" po $50.

Podiranje velemestnih nižav

One stisnjene, preobljudene velemestne okraje starih in polupodrtih hiš, ki so sramota naših velemest, nazivljamo 'slums'. Razčiščenje teh velemestnih nižav in zgrajenje na njih mestu novih in cenih stanovanjskih hiš, odgovarjajočih modernim higijenskim potrebam, je pereče vprašanje. National Recovery Administracija je sedaj sklenila posvetiti del $3,300,000,000, ki so na razpolago za javne gradnje, za odpravljenje "slumov". Odobrena so bila že posojila v znesku $32,000,000 za hišne projekte v Bostonu, New Yorku in Philadelphiji in razni drugi načrti so v toku reševanja. Ta posojila se dajejo pod pogojem, da se zgradijo moderne stanovanjske hiše za zmerne stanarine, in prednost se daje onim projektom, ki imajo poleg novih stavb v vidu podiranje zastarelih hiš.

Skoraj vsako ameriško mesto ima svoje "slums", polne mizernih stanovanj in polupodrtin ob ozkih postranskih ulicah brez zraka in svetlobe. Najbolj siromašni element tam živi v prenatrpanih stanovanjih brez modernih sanitarnih oprem, dostikrat brez vode. Nevarnost požara je velikanska in okraji so vališče bolezni in zločinstva.

Razvoj teh mizernih mestnih okrajev se dostikrat pripisuje stalnemu pritoku evropskih priseljencev v ameriška mesta. Dejstvo je, da prebivalci teh predelov so večinoma tujerodci, imajo to radi, marveč zato, ker imajo to radi, marveč za to, ker njih gmotni položaj jim ne dovoljuje, da bi stanovali v modernih apartmentskih hišah. Ali tujerodci ne nosijo krivde za razvoj najgrših predelov naših velemest. Zgodovinska resnica je, da slabe stanovanjske hiše so bile značilne za ameriška mesta že od samega začetka razvoja naših mest. Dasi so prvi naseljenci imeli pred seboj obširen kontinent, prebogat z lesom in kamnom, z neomejeno prostranostjo, so vendarle posnemali najhujše oblike starokrajskega mestnega življenja. Na ameriških tleh so reproducirali take londonske okraje kot je zloglasni Whitechapel, ali pariške staromestne predele oziroma tesne in prenatrpane ulice Napolja.

Malo ameriških mest je brez teh središč revščine, bolezni, zločinstva in nenravnosti. New York ima svoj Bowery in East Side. V tem zadnjem delu mesta se nekateri posebno odlikujejo po svoji mizernosti. Takozvani "lung block" na Cherry Streetu je že pred mnogimi leti vzbujal javno pozornost vsled prevelikega števila tuberkuloznih bolnikov. K sreči so vse tamošnje polupodrtije z mračnimi in brezzračnimi stanovanji bile pred kratkim zrušene in na njih mestu se nahaja park. Tudi drugih razvpitih predelov ni več, ali ostalo jih je še mnogo. Preostalo je na stotine hiš, ki niso spodobne za človeško stanovanje. Neka komisija je našla v newyorških "tenementih" nič manj ko 350,000 mračnih notranjih sob.

Chicago ima svojo slovito "Little Sicily" in stanovanjske okraje okolo mestnega središča "loop". Študije so nedavno pokazale, da ti deli mesta imajo najvišji odstotek bolezni in zločinov. Odnošaj med slabim stanovanjem napram boleznim in zločinstvu je bil dokazan v Clevelandu, kjer ima neki del, ki kih 20 blokov, temna, nezračna stanovanja v polupodrtih hišah ob ozkih in nesnažnih zahišnih ulicah.

Pittsburgh ima svoj "Hill" okraj s primitivnimi hišami, Cincinnati svoj "Basin" in San Francisco svoj "Barbary Coast". Ravnatelj nekega "settlement house" je tako opisal "slum" mesta St. Louis: "O kopelih ni govora. Nikake tekoče vode, ne vroče ne mrzle. Sobe, polne mrčesja, z razpoklinami na stenah in strehi. Slabo dišeče veže, polne vlage, in človeška pritličja. Ob takih kolščinah ne more biti govora o snažnosti in zasebnosti in morala družine se kmalu prilagodi mizerni okolici."

Neki član Tenement House komisije, ko je inspiciral newyorška zastarela stanovanja, je izjavil: "Prišel sem do prepričanja, da bi bilo najbolje opraviti ves New York." Ne samo seveda odpravili New Yorka, ne Chicaga, ne Philadelphije niti drugih mest, ki imajo svoje "slumske" distrikte. Ti mestni predeli se dajo odpraviti. Da je to mogoče, se je pokazalo toliko v ameriških kakor v evropskih mestih. Mesto Amsterdam na Holandskem je najsvetlejši primer, kaj se da napraviti. Tamošnje stanovanjske "nižave" so bile povsem odpravljene. Mestne oblasti so proglasile 2000 hiš kot nesposobnih za stanovanje in odredile, da se razrušijo, ter ukazale primerne popravke v 70,000 stanovanjih. Da se to omogoči, je mesto samo zgradilo hiše, ki morejo stanovati ljudje, ki imajo najskromnejše dohodke.

Dunaj je v zadnjih letih zgradil 60,000 modernih stanovanj v okrajih, ki so bili poprej najhujši. Nekatere stanovanjske hiše so ogromne stavbe s kopališčem, igriščem za otroke itd. Na Škandinavskem, Angleškem, Finskem, v Italiji in v drugih deželah je bil storjen velik napredek v očiščenju mestnih nižav.

Tudi v Ameriki se pojavlja gibanje za odpravo "slumov". Delavske unije so postavile operativne delavske hiše in di nekateri bogati človekoljubi so bili aktivni v zgrajenju modernih "garden apartments" z nizkimi najemninami. Ali to so le eksperimenti v stremljenju po boljših stanovanjih širom mas. Zato se pričakuje, da bo nujena federalna pomoč dovedla nese velik razvoj v razčiščenju naših velemest.

Dr. Edith Elmer Wood, ki deluje v stanovanjskem oddelku Federal Emergency Administracije za javne gradnje, je davno cenila, da strošek "slumov", ako se računa, kar stane na boleznih in zločinstvu, jemlje vso Ameriko od 4 do 14 milijard na leto. Recimo, dejala je, da bi Amerika zgradila devet milijonov novih stanovanj in to odpravila to potratno nesnago. V treh do enajstih let bi pridobili 36 milijard.

Najbolj tehtni razlog za odpravo "sluma" je dejstvo, da problem kriminalitete med mladino sega v stanovanjsko bedo, ki pokvarja s svojo okolico mlade duše in jih spravlja na kriva pota.—FLIS.

Governer Olson je spet kandidat

St. Paul, Minn. — Floyd B. Olson je naznanil, da bo ponovno kandidiral za governerja v prihodnje leto, ko poteče njegov drugi termin. Slično naznanilo je podal William Mahoney, sedanji župan. Oba sta bila izvoljena pri zadnjih volitvah kot kandidata farmar-laborite stranke.

Vesti s Primorskega

15 let ječe

Dne 27. septembra je fašistiško sodišče v Rimu obsodilo tri slovenske fante na precej težke kazni. Pred sodiščem so stali trije fantje iz slovenskega dela Italije, in sicer so bili obtoženi, da so skušali snovati tajne protifašistične organizacije. Pred kakimi tremi meseci so v tržaški okolici aretirali 15 fantov zaradi "zločina," o katerem se je govorilo fašističnim oblastem. Tajno so jih odvedli v Rim, kjer pa so izjemno sodišče 12 aretirancev izpustilo, tri pa obtožilo in 27. septembra obsodilo. To so: Ivan Kolarič iz Milj pri Trstu, Clement Burger iz Gabrovice pri Dolinah in Martin Montanja iz Kozlovelj pri Trstu. Kakor poročajo fašistični listi, je le Kolarič nekaj dejanj priznal, ostala pa sta odločno zanikala vsako krivdo. Državni tožitelj je zahteval za Kolariča 12, za Burgerja 8 in za Montanjo 6 let ječe. Sodišče je obsodilo Kolariča 7 let, Burgerja na 5 in Montanjo na 3 leta ječe. Proces je vodil milični general Le Mere. Omeniti treba, da je sodišče obsodilo vse tri obtožence tako, kakor je zahteval tožitelj, toda prvemu so odbili 5, drugemu in tretjemu pa 3 leta na račun amnestije!)

Požar na Vipavskem

V Volčji Dragi je nastal pred kratkim ogenj v gospodarskem poslopju posestnika Aleksija Kosa. Sosedje so naglo začeli reševati živino, iz Gorice pa je prihitela požarna bramba. Ker je ogenj lotil tudi stanovanjske hiše, so jo morali izpraznitiši. Požar pa se jim je v nekaj uri posrečilo ogenj zadušiti. Škoda okrog 10,000 lir je krita z zavarovalnino.

Požar je nastal tudi v Dornbergu na seniku posestnice Josipine Harej. Poškodovana je bila tudi stanovanjska hiša te posestnice in hiša Franceta Kavčiča.

V zapor

morali zaradi raznih majhnih prestopkov Avgusta Rijavec, star 43 let, iz Šempasa, 19 letni Daniel Šinigoj iz Prvačine, 28-letni Lojze Kralj iz Potóka pri Dornbergu in 20 letni Evgen Černe iz Potoka. Obsojeni so bili za več dni.

Smrtna nesreča

Pretekla 70 letnega Antona Kosa iz Rihemberka. Peljal je z volmi in iz neznanega vzroka mu je oje zarilo v trebuh. Peljali so ga z avtom v Gorico, kjer je umrl.

Novega

Tajnika je dobil Sinčnega tajnika je dobil Sinčič v osebi Josipa Nardin. Dosedanji tajnik Sperk je podal ostavko.

Zaradi tihotapstva

Bili pred tržaškim sodiščem Franc Petkovšek, Peter iz Fradišča in Gregorij Štefin. Petkovšek je pripeljal iz Slovenije dva vola ter ju prodal Štefinu, pa jima je pomagal. Bili so jih na carinski straži ujeti. Štefin je bil obsojen na 4000 lir, Petkovšek na 4000 lir, pa je bil oproščen.

Prepovedan list

Glavno tožilstvo v Zagrebu je prepovedalo širiti in prodajati broj 33 lista "Istra" z dne 18. avgusta t. l. "Istra" izhaja v Zagrebu in je glasilo jugoslovanskih izseljenikov iz Julijske Krajine.

Delanje italijanske pošte in cenzura

Iz Ljubljane v Št. Peter na dan rabi brzovlak komaj 1 uro 45 minut. Osebni vlak rabi 2 uri. Koliko časa pa rabi dopisnica s pozdravi, če jo pošljejo pošti iz Ljubljane v Št. Peter? To je zelo kočljivo vprašanje. Pred dnevi je nekdo priznaval, da je prejel razglednico iz Ljubljene šele po šestih dneh, drugi, da je prejel pismo šele po sedmih dneh. Neki gospod iz Trsta se je pritožil, da je prejel razglednico, po kateri ni bilo nič kot pozdravi in nekaj besedov, šele po sedmih dneh od datuma poštnega pečata. Kje zaostaja pošta? V vlaku, na domačem poštnem uradu, ali jo pošiljajo v Trst "na pregled?" V času svetovne vihre, ko so, poleg raznih drugih zadev, tudi pošta podvržena strogi cenzuri, je pri nas pisemska pošta prihajala v redu in v normalnem času! Mogoče pa je Mussolini predpisal "battaglio" tudi za poštno poslovanje! Potem pa nič čudnega!

800 lir kazni radi slovenskega imena

Senožeče, v septembru 1933. Znano je na kakšen način prisilno spreminja fašizem naša lepa slovenska in hrvaška imena. Ljudstvo se brani in noče sprejeti imen, ki jih vsiljujejo fašistični oblastniki. Primerov kako se ljudje branijo vsiljenih jim imen, bi lahko našteli nešteto. Večkrat vzamejo raje naše visoke denarne kazni in zapore, kot bi se začeli podpisovati z vsiljenimi jim imeni. Toda nazadnje se morajo na zunaj le vdati. Saj jim sicer grozijo z gospodarskim uničenjem. Tako je bil pred kratkim kaznovan Andrej (priimek neznan) po domače Tomažev na 800 lir denarne kazni, ker se je kljub dekretu podpisoval s svojim nevsiljenim imenom, ki so ga nosili njegovi očetje že davno prej, kot so strahovali tod fašisti. Saj tudi če bodo začasno prisilili naše ljudi, da bodo skrili svoja imena vsled sile, se bodo ona kot svetinje izročala iz roda v rod.

Izpremenjena imena in napisi na grobovih

"Istra" poroča:

"Dolina, 1. avgusta 1933. Te dneve so bili vročeni dekreti o izpremembi priimkov. Tako so spremenili pri nas vse Kljune v Becchi, Žerjali se imenujejo Zerjiali, Štranj v Strani, Petaros v Pettirosso, Mavra pa so kar poplemenitili, tako da se imenuje sedaj De Mauri. Renegat cav. Leschi pa se je zadnji čas spravil tudi na slovenske napise na nagrobnih spomenikih. Izdal je namreč nalog, da se morajo vsi napisi na nagrobnih spominskih ploščah glasiti v bodoče le v kulturni italijanščini.

Ljudje se nad temi barbarskimi čini zgražajo in pravijo, da v bodoče sploh ne bodo devali nikakih napisov na nagrobne spomenike, razen imen, letnic rojstva in smrti umrlih." — (Rob.)

Kazen za slovensko pesem

Knežak, avg. 1933. — Fašistični režim bi nam hotel iztrgati našo govorico, našo pesem in vse, kar je pristno našega. Vendar pa kljub strogim odredbam in barbarskemu postopanju, ne morejo doseči, da bi naša pesem utihnila. Tudi pri nas v Knežaku se še dobijo korajžni fantje, ki tu pa tam zapojejo na vasi. Pred kratkem pa so karabinjerji zasačili pri petju tri naše fante: Ivana Slavca, Ivana Čeligoja in Alojzija Milavca. Sledila je "contavenzione." Dobili so nalog za plačilo, vsak po 150 lir. Ker pa je petje pred 10. uro zvečer dovoljeno, so fantje vložili priziv. Odgovora na priziv niso dobili, pač pa nove plačilne naloge, s katerimi zahteva oblast od vsakega po 300 lir. Tako se postopa!

Nov udarec konfinirancem v Italiji

"Istra" poroča:

Trst, julija 1933. Dne 30. maja t. l. je izdala direkcija političnih konfinirancev na Ponzi uredbo z namenom, da vzame še zadnje ostanke svobode, ki so jih konfiniranci imeli do danes in celo možnost sprehajati se v skupinah, po edinih dveh cestah, po katerih jim je bilo do danes dovoljeno sprehajanje. Kasneje pa so izšle še druge prepovedi. Tako so jim z dnem 10. junija t. l. prepovedali zbirati se v grupah več kot po 4 osebe in po vzročati radi kateregakoli vzroka sploh vsako zbiranje ljudi. Prepovedano jim je obiskovati javne lokale, kot tudi uradne prostore okr. sodišča. Prepovedano jim je nadalje hoditi v stanovanja drugih konfinirancev ter ustavljati se v drugih sobah in spalnicah. Kdor se pregreši zoper te zapovedi, zapade zaporu od treh mesecev do enega leta. V primeru kolektivnega prestopka pa na tri leta.

300 detektivov

Mesto Gorica, za polovico manjša od Ljubljane, ima letos menda nad 300 detektivov.

V fašistični državi, kakor je Italija, pa seveda tudi v vsaki drugi fašistični deželi, je toliko število detektivov tudi potrebno.

Vesti iz Jugoslavije

Dve o slovenskem jeziku in slovenskih učbenikih

Prva:

V našem listu smo zapisali kako je govoril predsednik Jugoslovanske učiteljske zveze Damjan Rašić na 13. kongresu Zveze v Ljubljani pred dobrim mesecem. Vnemal se je za "postopno izgraditev enotnega književnega jezika." Tudi resolucija ki je bila sprejeta sredi hrušča in trušča zborovalcev, govori o tej "zahtevi učiteljstva."

Na predsedniškem zboru sekcije te Zveze za dravsko banovino dne 24. septembra v Celju pa je bil sprejet ta-le sklep, ki ga objavlja "Učiteljski tovariš" od 28. sept. in od koder naj ga ponatisnemo tudi mi:

"Učiteljstvo dravske banovine jemlje naknadno tolmačenje predsednika Račića glede njegove izjave o postopnem izenačenju jezika na znanje ter odklanja vsako demontažo slovenskega književnega jezika in tako tolmačenje resolucije, ki jo je prinesla "Narodna Prosveta" z dne 30. avgusta 1933, št. 9-10. (Glej resolucijo v današnji številki "Učit. tovariša.") Ta sklep naj se priobči tudi v "Narodni Prosveti."

To izjavo smo dobili šele po nastopu nekega dela slovenskega tiska.

Druga:

V Novem mestu je 1. t. m. zborovala "Zveza srednješolskih organizacij, župa za dravsko banovino." Pokrovitelj kongresa je bil direktor Jug, pozdrave pa so poslali posebno starešinski odbor "Jadrana," Zveza kulturnih društev in drugi. Kongresisti pa so se v resoluciji dotaknili tudi vprašanja slovenskih ali tujih učbenikov. Žal nimamo na razpolago cele resolucije, zato naj citiramo po "Slovenskem narodu", ki pravi, da je po poročilih družin sledilo "čitanje resolucije, ki je kot zrcalo, v katerem se kažejo želje in zahteve kongresistov. Predvsem odklanja resolucija lažijugoslovansko orientacijo, odklanja potrebo srbohrvatskih knjig po naših šolah, ter v tem ne vidi poti v zbližanju med brati, ne napredka v šoli."

Tako je odgovorila prizadetim ustežem mladina sama.

Mimogrede

— "Ker so vsa druga dosedanja sredstva odpovedala, namerava vlada Združenih držav ameriških pobijati brezposelnost z novim receptom: to zimo bo vse "začasno" brezposelne zaprla v koncentracijsko taborišče. Res, to sredstvo je izvrstno. Brezposelni bodo izginili iz statistike; poročila o gospodarskem položaju Amerike bodo postala zaradi tega bolj prijazna. Mogoče se bo dala celo borza potegniti s tem, da bo lakota milijonov ljudi koncentrirana poslej za žičnimi ovirami. Tako bodo imeli uboge pare lepo zbrane na enem mestu: kako strašno, da razcapanci na vsakem vogalu obtožujejo vladajoči gospodarski red, in kako nevarno, če bi se kdaj združili ter zahtevali obračun! In na vse zadnje: ali ni način, kako se lotiti tega vprašanja, podoben tistim načinom, s katerimi skušajo zdraviti druge gospodarske hipertrofije? Preobilico pšenice odpravijo s tem, da jo puste segniti, preobilico bombaževine s tem, da jo mečejo v morje, in preobilico kave s tem, da jo sežigajo. Ker še nismo tako daleč, da bi se znebili ljudi, ki so postali odveč, na enak način — potrebovali jih bodo kdaj za vojno — jih izolirajo kakor gobavce. S tem priznavajo, da brezposelnosti ni mogoče zdraviti." (Dunajska "Die Börse, 28. sept. t. l.)

—Kdor bi rad vedel, kje je Obljubljena dežela, naj pogleda "Jutro" od 1. oktobra na strani 5. Tam beremo: Obljubljena dežela je Jugoslavija. "Jutro se prav nič ne meni, če mu ne verjamete.

— Bližajoče se občinske volitve v Sloveniji so zanetile hudo volilno borbo. Spričo tega je imelo predsedstvo vlade z zastopniki JNS sejo, na kateri so razpravljali o načinu, kako braniti svobodo volitev proti vsakemu terorju, pa naj pride s katerekoli strani — kakor to odločno poudarja komunike. To načelo so pozdravili vsi trezni slovenski ljudje in tudi vsi slovenski listi. "Nahajamo se sredi volilne borbe za naše občine. Država se je bila odločila, da vrne občine zopet neposredno v roke naroda, in je z novim občinskim zakonom ljudstvu na široko odprla vrata v občinsko samoupravo. Zagotovila je prebivalstvu polno svobodo, da razmisli in oceni, kako bi se dalo občinsko gospodarstvo kar najbolje urediti in kateri možje so najsposobnejši za vodstvo občine, te osnovne in narodu najbližje edinice našega državnega življenja. Z velikim zadoščenjem bodo narodni ljudje širom naše ožje domovine sprejeli besede priznanja in simpatij, ki jih izraža vladna izjava njihovi odločnosti in borbenosti. Izkazali se bodo vredne zaupanja, ki ga ima v nje naš narod, in bodo branili svobodo volitev proti vsakemu terorju, pa naj pride s katerekoli strani. Saj se zavedajo, da bo tudi državna oblast storila vse, da se prepreči nameravana falzifikacija pravega razpoloženja našega ljudstva." (Jutro, 1. okt. t. l.)

— "Naše ljudstvo po deželi je danes izpostavljeno terorju, kakršnega ne pomnimo niti iz najtežjih časov strankarskih borb," beremo v "Jutru" od 3. t. m., ki z ostrimi besedami — iskreno? — napada nasilne volitve. Nasilje pa izvajajo baš jutrovci.

V Delavski politiki od 30. sept. beremo dopis iz Jesenic: "V nedeljo, dne 24. t. m. se je na Jesenicah pojavil volilni proglas JNS, prvi izmed vseh in kot prvi na vratih tovarne . . . Toda nekaj je zanimivega: na proglasu je cela vrsta podpisov in med njimi tudi od ljudi, ki sploh niso vedeli, da se kak manifest pripravlja in ki še daleko niti ne simpatizirajo s to listo, še manj so pa dali za kak podpis na manifestu svoj pristanek . . . Gotovi podpisi na tem manifestu so naravnost potvorjeni in dotičniki bodo že storili svoje, da se krivci tega primerno ožigosajo." V nedeljo 1. t. m. pa smo brali v Jutru in Slovencu tole "Javno prošnjo. Na željo mnogih prosim one, ki niso dali nikakega pristanka za uporabo njih imen v izvestne, vsakomur znane svrhe, da mi sporočijo to, ali pa se potrudijo v mojo pisarno na razgovor. Dr. Stempihar, Jesenice."

— Zadnja Delavska politika objavlja na prvi strani tudi nekakšen proglas razredno-zavednemu delavstvu glede občinskih volitev. V tem proglasu odklanjajo kompromis s katerokoli meščansko stranko in pozivajo delavstvo, naj preizkusi svojo moč. Gotovo je tudi, da bodo nasprotniki, če ne bodo našli razumevanja za "kompromis", skušali pritisniti na delavstvo z drugimi sredstvi; takih poizkusov ne manjka: grožnje v službi z izgubo zaslužka, s premestitvami in preganjanjem so na dnevnem redu. Toda ne dajte se oplašiti, na eni strani nas ščiti zakon, ki prepoveduje volilni teror, na drugi strani se bomo zaščitili sami, ako bomo nastopili možato in odločno. Kdor grozi: pred javnost in sodišče z njim!"

— Ljubljanski župan Puc je dobil svojo Pucovo ulico (po sklepu zadnje občinske seje), Hribar je dobil svoje Hribarjevo nabrežje. Dosedanjo prulsko Sredino pa so prekrstili v Sokolsko ulico. Glede te prekrstitve naj pripomnimo, kar smo že nekoč zapisali: imen, ki jih je ljudstvo dalo posameznim ulicam ali krajem, ne bi smeli takile sklepi in dekreti odpravljati! Glede počastitve živih pa naj dostavimo še, da je Hubad dobil lani svoj spomenik pred poslopjem Glasbene matice, zdaj pa je dobil še komponist Lajovic svojo Lajovičevo dvorano (v poslopju Glasbene matice), in v nji stoji njegov kip. Zmanjkalo nam je menda mrtvih, pa moramo postavljati spomenike živim.

— V Trbovljah so delali rudarji v februarju 13 dni, marcu 13 dni, aprilu 12 dni, maju 14 dni, juniju 11 dni, juliju 13 dni, avgustu 14 dni in v septembru 13 dni — torej povprečno po 13 dni na mesec. Ti "zaposleni" rudarji so torej 50% brezposelni.

— Anekdota pripoveduje: Ko je sedanji pruski ministrski predsednik, eden izmed glavnih hitlerjevskih voditeljev Goering, ki je osumljen požiga nemškega parlamenta, umrl in prišel v nebesa, se je sešel tamkaj z Mojzesom. Zapletla sta se v pogovor in naposled reče Goering Mojzesu: "No, ker sva si v poglavitnih nazorih edina, mi zdaj lahko poveste resnico: Kaj ne, tudi vi ste tisti trnjev grm takrat sami zažgali?"

— Še ena: voditelj hitlerjevskih napadalnih čet, šef štaba Röhm, znan iz raznih homoseksualnih afer, sedi za mizo in kadi. Propagandni minister Göbbels ga opozori: "Nemška žena ne kadi!"

— Šef zunanjepolitičnega urada hitlerjevske stranke, Alfred Rosenberg, je rekel Julesu Sauerweinu v izjavi za "Paris Soir" med drugim: "Doslej si svet ni mogel predstavljati socialne revolucije brez nasilstva in divjih izgredov, in ves svet se čudi, da v Nemčiji ni prišlo do podobnih stvari." — Res, čudimo se.

Unijska pralnica v Readingu

Reading, Pa. — Ker je bila oklicana stavka v dveh največjih tukajšnjih pralnicah, so stavkarji pod vodstvom Laundry Workers unije in sveta strokovnih unij ustanovili svojo pralnico, ki dobro uspeva.

Prihod učenjaka Einsteina v New York. Policija ga je dobro zastražila, da mu ne bi vroče-glavi pristaši nemških nacijev storili kaj žalega.

Pomolski delavci predložili svoj pravilnik

Zahtevajo dolar na uro in 34-urni tednik. Imajo močno organizacijo na zapadu

Washington. — (FP) — Organizirani pomolski delavci na zapadni obali predlože svoj pravilnik, ko se prve dni novembra otvori zaslišanje v glavnem mestu o kodeksiranju te industrije. Predložili ga bodo štirje voditelji International Longshoremen's asociacije iz zapadnega distrikta, ki so prišli v ta namen v Washington.

Njihove glavne zahteve so: 34-urni tednik z minimalno plačo eden dolar na uro in poldrug dolar za nadurno delo ter najemanje delavcev skozi unijo. Sedanja plača je 75 centov na uro, delovnik pa osem ur. Pred par leti so imeli 90 centov. Njih pravilnik zahteva enako velik tedenski zaslužek za krajši delovnik.

Pravilnik bodo zagovarjali W. T. Morris iz Tacome, M. Meehan iz Portlanda, A. H. Peterson iz San Pedra in Craft iz Seattla.

Odkar je dežela dobila Niro, je ta unija na zapadni obali organizirala skoraj vse pomolske delavce. Šteje od deset do dvajset tisoč članov na pacifičnem obrežju. Najboljšo organizacijo imajo v Tacomi, kjer imajo popolno unijsko delavnico. Tudi v Seattlu in San Pedru imajo svoje uposlevalnice, takozvane "najemniške dvorane," kjer delodajalci dobe delavce skozi unijo.

V San Franciscu pa so bile te unijske "najemniške dvorane" nedavno predmet večjega spora z Madson parobrodno linijo, ki ni hotela najemati delavcev skozi unijo. Radi tega so šli pomolski delavci pri tej družbi na stavko, katero je izravnal vladni delavski odbor in prisilil družbo, da je sprejela na delo 138 odslovljenih delavcev.

Unija v svojem pravilniku zahteva rešitev tega vprašanja potom legaliziranja unijskih uposlevalnic ali "najemniških dvoran."

Žarki iz vesoljstva

37,000 m nad zemljo.—Uspeh fizika Millikana

Te dni so dosegli pogumni stratosferni letalci Prokopjev, Birnbaum in Godunov višino 19,000 m in so s tem znatno prekosili zadnji višinski rekord prof. Pickarda. Med tem ko čakamo, da nam predložijo nedvomno zelo važne znanstvene posledke tega poleta, pa se je v vsej tišini izvojevala nova, še veliko večja zmaga nad višino. Seveda ne gre za balon s posadko, temveč za balon znanega tipa, kakršne uporabljajo meteorologi kot pripomoček za svoje opazovalno delo. Ta balon se je dvignil v višino 37,000 m in je s tem prekosil tudi vse dosedanje višinske rekorde registriranih balonov brez posadke.

Precej skromen je v primeri s tem celo rekord sovjetskih letalcev, a še bolj rekord za navadno letalo, ki ga je dosegel te dni Francoz Lemoin z višino 13,700 metrov. Zadnji rekord za registrirane balone brez posadke je znašal 35 km in je bil torej še vedno za 2 km nižji.

Naš registrirani balon, ki ga je spustil ameriški profesor Millikan, znameniti Noblov nagrajenec in raziskovalec kozmičnih žarkov, seveda ni šel v višino zaradi višine same na sebi, temveč zato, da bi profesorju prinesel na zemljo novih podatkov o raznih fizikalnih pojavih v visokem ozračju. Šlo je posebno za to, da li sporni kozmični žarki z višino po intenziteti naraščajo ali ne. Ti žarki, ki so, kakor znano, stokrat bolj prodirni od najtrših radijevih in Roentgenovih žarkov, so pravi otrok bolečine moderne fizike. Še danes nihče ne ve, od kod izvirajo. Millikanov poskus je pokazal, da z višino njih intenzivnost narašča, tedaj bi bilo končno dokazano, da prihajajo iz vesoljstva, o čemer so mnogi učenjaki, med njimi sam prof. Piccard, doslej dvomili. Registrirani aparati pa so Millikanu naznačili tudi smer, iz katere žarki prihajajo.

Louis Adamič:

SMEH V DŽUNGLI

AVTOBIOGRAFIJA AMERIŠKEGA PRISELJENCA

Poslovenil Stanko Leben

Za dva dolarja na teden sem stanoval pri Zemlarjevih v tesni sobi brez oken, ki pozimi in v zgodnji pomladi ni bila slaba, v kateri pa poleti skoro ni bilo mogoče zdržati. Za nadaljnja dva dolarja me je Mrs. Zemlarjeva oskrbovala z zajtrkom in večerjo. Ostali so mi še štirje dolarji za voznino, kosilo, obleko in ostale drobne, nepredvidljive potrebščine.

Uredniški prostori "Narodnega Glasa" so bili nastanjeni spodaj v mestu v stari, razpadajoči hiši na Barclay Streetu. Na delo sem se vozil z železnico "L" in često sem odrinil iz Yorkvilla pol ure ali uro ranije, kakor je bilo potrebno, tako da sem se utegnil še nekaj časa sprehajati tod ali tam in se razgledovati.

V spodnjem mestu me je prevzemal pogled na vrveče množice v zgodnjih dopoldanskih urah. Še vedno sem si krepil mišice na tilniku, ko sem obračal glavo navzgor k nebotičnikom na dolnjem Broadwayju, na Wall Streetu in Broad Streetu. Nedoločno in še motno se mi je začelo svitati spoznanje o ogromni, strašni sili teh velikih prometnih žil.

II

Postopoma sem nadvladal razburjenje, ki se me je polotilo po prihodu v Novi York. Toda Amerika je bila še nadalje silno zanimiva, globoko tajinstvena; celo z vsakim dnem zanimivejša, z vsakim dnem skrivnostnejša.

Novi York je bil prečuden kraj; iz spodnjega mesta so štrlele pod nebo strahotne zgradbe; nevzdržno je brzelo življenje v ostrem, mehaničnem tempu; vse je zajemalo hrupno vrvenje, grozničava delavnost, ki podi in suje vedno dalje, dalje; čudoviti mostovi se bočijo in razpenjajo čez reke, gosto in nerazrešljivo zapleteno je razpeljano novoyorško prevozno omrežje; v ravni, nepregledni vrsti stoje stroga poslopja na obeh straneh Pete in Madisonove Avenije; drugod zopet se po ozkih ulicah in prehodih v čudni prepletenosti kupičijo in tesno stikajo prodajalnice, bivališča in stanovanja, kjer po oknih in požarnih lestvah vise raztrgane obleke, se zrači umazana posteljnica, se med zaboji za pepel in sodi za pomije igrajo bledični otroci, ki se nikoli ne najedo do sitega.

Včasih sem ob sobotnih popoldnevih ali ob nedeljah krenil po Boweryju in v priseljenska namestja dolnje in srednje Vzhodne strani. Ko sem na večer pred novim letom hodil po mestu z vročičnim, smejočim se Štefanom Radinom, sem živel v tako zelenčevsko romantičnem nastrojenju, da so se mi celo umazana, zakotna predmestja v obližju Canal in Delancey Streeta zdela čudovita in očarljiva. Ko sem se potem čez teden ali dva sprehajal po mestu sam in pri belem dnevu, je bil čar marsikaterega dela zame veliko manj vabljiv ali se je celo popolnoma razblinil.

Začel sem zopet misliti na rodno vas in na Ljubljano ter ju primerjati z Novim Yorkom. Blato, tako se mi je zdelo, je na svoj način dovršeno popoln majhen kraj. Po svoji naravi spada natančno tja, kjer je. Ubrano se zliva z vsem svojim okoljem. Sedaj, ko sem ga gledal iz daljave, sem jasno spoznal, da dviga lepoto pokrajine, katere del je on sam. Kakor večina majhnih ali velikih krajev v starem svetu se mi je tudi moja rojstna vas zazdela elementarna, ubrana črta vse pokrajine naokoli.

Pogledan kot celota, Novi York ni bil lep in prikupljiv. Ponekod je bil oduren, razpadajoč. Osrčje mesta, kakršno sem tedaj zaznal, je bil gorostasen, brezzvezen in neubran kup opeke, kamenja, cementa in jekla; ponekod lep in celo krasen, če se je človeku posrečilo, pozabiti za trenutek na ostali del; drugod zopet pust, neznosen in zoprn, zaudarjajoč po zatohlosti, po česnu in po bedi tesno natlačenih množic. Mesto ostrih, krutih nasprotij.

Za trenutek sem si včasih priklical v spomin slikovito, poželjivo množico priseljencev z ladje, na kateri sem se pripeljal v Ameriko. Nekaj je bilo med njimi kmetov iz vzhodne in južnovzhodne Evrope. Doma so živeli v bornih, s slamo kritih, toda čistih hišah, kjer je bilo prostora dovolj za prosto dihanje. Tu pa je marsikoga med njimi čakala drugačna usoda; revščina jih je stiskala v prenapolnjena, smrdljiva stanovanja. Domislil sem se, kaj mi je dejal o njih Peter Molek: da so "gnoj" za Ameriko. Zame o tem ni bilo nikakega dvoma več.

III

Novice, ki sem jih o Ameriki bral v "Narodnem Glasu" in drugih slovanskih časopisih, so zvečine poročale o nasilnih pripetljajih, umorih, ropih, pobojih pri delavskih nemirih; brez konca in kraja so si iz dneva v dan sledila poročila o poneverbah, o korupciji v državnih uradih, o pretepih in sporih med delavskimi izsiljevalci, o vseh mogočih polomih . . . In ko sem včasih, morda ne prepogosto, obstal sredi vseh teh tujih doživetij in spoznanj Amerike ter samega sebe začel izpraševati, kaj naj vse to pomeni, je leglo name globoko, moreče občutje strmenja in začudenja.

Tedaj sem se streznil in življenje se mi je zresnilo.

Nekega dne mi je rekel Mr. Zemlar: "Ali ni kaj v redu? Danes zjutraj mi je žena omenila, da se boji, da vam bivanje pri nas morda ni po volji. Rekla je, da ste se radi pogosto in prisrčno smejali; sedaj pa se zasmejete le še poredko."

Zagotovil sem mu, da sem popolnoma zadovoljen in da rad stanujem pri njih. "Stvar je morda ta," sem omenil, "da se še nisem docela privadil na Ameriko."

Mr. Zemlar me je pogledal in rekel: "Le "nič strahu; bo že vse dobro in vse se bo naredilo, da bo prav."

Nekaj časa si nisem bil prav nič gotov, da se bo vse naredilo. Dejal sem si, da se mi še komaj sanja o resničnem pomenu česarkoli v Ameriki. Ali se bom kdaj docela znašel? Bil je čas, ko sem se osveščal.

Ko sem hodil po Novem Yorku, sem se kdaj pa kdaj domislil, kako je Peter Molek označil Združene države kot prostrano džunglo; toda takrat sem imel le še medel pojem o tem, kaj je prav za prav džungla, in zato nisem mogel točno preceniti Molkove prispodobe.

Če sem hotel spoznati in razumeti Ameriko, je bilo neizogibno potrebno, da se naučim ameriškega jezika. V ta namen sem se vpisal v neko večerno šolo v Yorkvillu.

Poučeval je suhljat, bolehav in pritlikav možiček, rojen v Ameriki, a morda tujega pokolenja. Čutil sem, kako mu je strašno nerodno pred to skupščino kakih tridesetih Lahonov, Nemcev, Židov in Bohunkov vseh starosti, med katerimi jih je mnogo brez dvoma bolje poznalo svojo materinščino kakor on svojo angleščino. Čez dan mislim, da je učil otroke abecede; na večer pa se je spremenil, da bi si prislužil še nekaj dolarjev, v metilo topilnega lonca, v poamerikanjevalca.

(Dalje prihodnjič.)

Trst

Ko so nedolgo pred vojno prašali Tržačana - neodrešenca, če je kaj pomislil na posledice, ki bi jih imela "odrešitev" Trsta za njegovo gospodarsko življenje, se je odrezal na kratko: "Dopo crepiamo tutti di fame" (Potem poginemo vsi od lakote).

Ni dvoma, da je vsaj na tihem večina Tržačanov bila teh misli, in da misli tako tudi — še danes. To se pravi, morebiti misli tako danes bolj, ko kedaj prej iz preprostega razloga, ker ima dovolj časa, da razmišlja in primerja.

Res je, da tudi druga trgovinska pristanišča hirajo in ponekod malone počivajo. Vsaka gospodarska stiska zadene najprej trgovino in jo zadene tudi najbolj v živo. In velika pristanišča so nekakšen živec gospodarskega življenja narodov. Brž ko ga izpodrežeš, hira in hromi celo telo, ki mu je posredoval življenje. Ali vendar je velik razloček med Trstom in drugimi trgovskimi pristani. Med tem, ko čutijo stisko druga mesta, kakor Hamburg, šele nekaj let sem, odkar je pač gospodarstvo zastalo, traja stiska Trsta zdržema od 1918. leta. Bili so pač gospodarski vbrizgi, ki je z njimi skušala poživeti Italija svoje "osvobojeno" mesto. Pa kljub velikanskim denarnim žrtvam niso mogli dati Trstu tega, kar mu je neogibno: poljoč promet z zaledjem. Tako so tisti vbrizgi komaj zadostovali, da se je bolniku za hip pojavila rdečica na obrazu. Ko je telo posrkalo vbrizgano stvar, je bilo slabejše, ko kedaj prej. Še takšne denarne žrtve ne morejo poživiti gospodarstva, ki mu je bila odmaknjena podstava.

Italija je danes fašistična. To se pravi, da je zatrta sleherna svobodna beseda. To se pravi, da resničnega življenja in mišljenja ljudstva ni mogoče doznati, kakor pri svobodnih narodih: iz izjav časopisja, svobodnih ljudskih zastopnikov, družb, organizacij. Resnico je mogoče k večjemu povzeti iz "podzemeljsko" širečih se vesti, iz stvarnih primerjalnih študij, in pa zlasti iz ukrepov prizadetih vlad, ki kažejo v svojih smernicah in po ovinkih svojo veliko zadrego.

Gotovo je bral vsak, ki je hotel, vsaj sto najrazličnejših uradnih italijanskih načrtov, kako "korenito, izčrpno in dokončno" pomagati Trstu. Uspeh je bil tak, da je ostala samo stiska dokončna. Tržačani že sami obupujejo nad svojim mestom. Nekatere industrije so se že izselile, še več jih je, ki bi to rade storile. Toda kam naj se človek seli danes, pri vseskozi z zidovi carin in preselitvenih predpisov obdanim svetom. Tako ne kaže tistim podjetnikom drugega, ko da hirajo s hirajočim mestom vred.

Vendar je treba priznati italijanski vladi, da se resno trudi, če že ne za dvig, pa vsaj za obstanek propadajočega mesta. Nobenega diplomatičnega in političnega koraka ne opusti, ki bi samo utegnil poživiti tržaški promet. V ta namen se niti ne pomišlja, žrtvovati pravkar v fašistični misli "utrjeno prijateljstvo" z Nemčijo.

Dne 22. julija t. l. je objavil uradni avstrijski list "Wiener Zeitung" poročilo o načrtu avstrijskega trgovinskega ministrstva, naj bi se znižala carina za deset odstotkov za tiste pošiljatve kave in čaja, ki bi se uvažale v Avstrijo čez Trst. Trgovinsko ministrstvo upa pri tem, da bo izravnalo zmanjšani dohodek pri carini z večjim dohodkom pri železniški tovornini.

Precej očiten je namen tega načrta. Po vojni je bolj in bolj pridobival Hamburg na veljavi kot avstrijsko trgovinsko pristanišče. Pred vsem že zaradi tega, ker je bil prevoz po vodi — Ren — Donava — cenejši. Pospeševanje Hamburga je bilo čisto v duhu Velike Nemčije, za katere del je štela Avstrijo tudi večina avstrijskih meščanskih in socialističnih politikov. Pa ne samo prehodna, tudi notranja trgovina med obema nemškima državama se je živahno razvijala, čeprav zvečine le bolj v korist Nemčije. Skratka, vezi med Avstrijo in Nemčijo so se jačale in množile, in zgolj še vprašanje časa je bilo, kedaj se zlijeta obe državi gospodarsko v eno telo. Da bi sledilo gospodarskemu zlitju tudi politično, o tem more najmanj dvomiti tisti, ki je opazoval, da sta se prav politično obe državi zlasti v zadnjih letih hitro bližali.

Narodno-socialistična nemška vlada pa je stvari na mah zaobrnila. Čez noč sta si bili Avstrija in Nemčija v laseh, in politični ter diplomatični spori med njima so postali tako ostri, da bi drugod in ob drugih razmerah morali dovesti do vojne. Ko pa je hotela Nemčija ukloniti Avstrijo z gospodarskimi, potovalnimi in podobnimi sitnobami, se je začela ta prav odločno braniti. Ne more biti dvoma, da je tudi ta najnovejši "tržaški načrt" med drugim in morda celo v prvi vrsti obrambno sredstvo.

Pa prav tako je gotovo, da ni samo to. Kajti očitno je, da je vprav sedanja avstrijska vlada trdno odločena, zaobrniti svojo politiko proč od Nemčije in v smer staroavstrijskega izročila. Z njeno pomočjo nastajajo naprave, društva, uradi, ki naj bude avstrijsko domoljubje, v vojski so zdajci odpravili nemške uniforme in jih nadomestili s cesarskimi stare Avstrije, v zunanji politiki gre prav tako isto pot, ki jo je hodila cesarska Avstrija, preden je podlegla nemškemu vodstvu: išče stikov in opore mimo in proti Berlinu.

V tem svojem boju ima za seseboj skoraj vso Evropo, ki so jo odbili načini in udejstvovanje fašistične Nemčije. Angleži menda prav toplo podpirajo tržaški načrt. Francija je komaj vredno omeniti: seveda bo za vsaktero udejstvovanje proti nemškemu imperializmu. Da pa je zlasti Italija zanj, da ga je podpirala javno in z diplomatičnim prišepetavanjem od vsega začetka, izhaja iz velikega dobička, ki ga bo imela neposredno in posredno pri celi stvari.

Seveda — mednarodna trgovina je v veliki meri stvar zaupanja, in fašistične praktike niso bile še nikjer sposobne, da ožive vero v zanesljivost in trajnost obvez in pogodb, brez česar ne more biti trgovine. Dunajski listi govore že o svobodnem tržiškim pristanu. Gotovo, če naj ves načrt ne pade v vodo, do tega mora priti in sicer takoj od vsega začetka. Toda to še ne bo dovolj. Kaj drugega je svoboden pristan, ki je namenjen enemu carinskemu ozemlju, kakor je bila to Avstro-Ogrska in kaj drugega je spet svoboden pristan, ki je namenjen več carinskim ozemljem, kar bi naj postal sedanji italijanski Trst. Kajti mahoma bi se pokazalo, da zgolj svobodno pristanišče ne bi bilo kos tolikemu trenju, da zahteva stek tolikih različnih gospodarskih koristi večje svobode — svobode, ki jo more nuditi le bolj ali manj neodvisno, nevtralizirano mesto.

In od tega, kedaj bo Italija to sprevidela in se po tem ravnala — morda pod bolj ali manj rahlim pritiskom svojih zahodnih sosedov — od tega bo zavisela bodočnost Trsta in precej tudi bodočnost Slovenije.

Čikaška razstava: Našopani pengvini v Byrdovi ladji, ki je bila na južnem tečaju, zabavajo otroke.

Človek – tarča elektronov

Žarki, ki povzročajo starost in smrt

Fizik doc. dr. G. Kunze iz Rostocka je prišel po svojih novih raziskovanjih do presenetljivega zaključka, da so znameniti kozmični žarki nič manj nego povzročitelji staranja in smrti živih bitij.

Ne da bi se človek zavedal, pravi dr. Kunze, je stalna tarča neštetih izstrelkov iz svetovnega prostora, ki mu prebijajo telo od glave do peta in mu zaradi svoje neznatnosti polagoma, toda neodoljivo uničujejo stanična jedra organizma. V tem bobnajočem ognju elektronov mora organizem končno plačati s svojo ostarelostjo in smrtjo.

Kunze je izvršil celo vrsto eksperimentov, da se dokaže silovito probojnost teh elektronov in po njej svojo teorijo. Majhen otroški balon spraviš iz njegove poti z lahkim dotikom s prstom, drveči brzovlak skoči s tira le pod pritiskom velikanske sile. To je v bistvu princip, po katerem se meri udarec elektronov.

Čim večja je sila, ki jo moraš uporabiti, da jih spraviš s tira, tem silnejša je tudi njih notranja energija. Kunze je zgradil magnet, da je preizkušal ta izklon.

O silovitosti njegovega magnetnega polja nas poučijo nekatere številke: mogočna tuljava z več neko 1000 kg bakrenih žic daje magnetno polje z več nego 20,000 enot. Tok, ki pelje skozi tuljavo, ima 500 voltov in 1000 amperov, zadostoval bi za oskrbo celega mesta. Tuljava se pri tem tako segreje, da bi po malo več nego 1 minuti zažarela in se raztopila. Po 50 sekundah vključenega toka jo je treba hladiti 25 ur, preden doseže spet sobno temperaturo.

Pod velikansko privlačnostjo tega magnatnega polja skočijo vsi zemeljski žarkovni delci, tudi če izvirajo iz radija, iz tira. Toda kozmični delci se niti ne zmenijo zanj — kakor da bi hotel drveči brzovlak iztiriti s pritiskom prsta. Kunze je izračunal, da žene drobec kozmičnih žarkov več nego 10 milijard voltov. V primerjavo povejmo, da potrebujemo pri proizvajanju trdih Roentgenovih žarkov "borih" 100,000 voltov, za izklon radioaktivnih žarkov "samo" nekoliko milijonov voltov, za ultrapartikelne iz zdrobljenih atomov nekoliko sto milijonov voltov. In če povzročajo že Roentgenovi žarki težke opekline, če uničujejo radijevi žarki stanice raka ter razdirajo atome trdih elementov, kakšen učinek morajo imeti šele kozmični žarki! Baš ta premislek je vodil dr. Kunzeja do njegove senzacionalne teorije. Po njegovem mnenju zadostuje energija njihovih delcev popolnoma, da prebije človeško telo od glave do pete in na tej poti mora ostati cel oblaček razdrtih organskih molekulov. Stanice same se jim še dobro upirajo, možno pa mora biti, da zadetki razbijejo sta no jedro ali mu vsaj vzam možnost do delitve in množi To pa pomeni staranje, poč umiranje celotnega organiz

Kunzejeva teorija staranj sicer na prvi pogled zelo ljiva, so pa tudi pomisleki močno majejo njene temelje umira človek zaradi uda kozmičnih delcev, tedaj bi naravno, da bi imeli gorja splošnem krajše življenje dolinci, saj so kozmični žar višini zaradi manjše gostote rujočih zračnih plasti m silnejši nego v dolinah. Op vanja pa uče, da je z življen trajnostjo gorjanov in doli baš narobe. Vrhu tega bi rali ti žarki, če so sposobni čiti stanična jedra, tem pr ničiti klicno živ in namest bi se življenje prenašalo o da do roda dalje, bi moral dalje bolj nazadovati in že no tega izginiti. Dejstva re tudi tu drugače. Tak treba še malo počakati, da mo, kaj je realnega na Kun vi teoriji, ki ni nič drugeg go še nedokazana domneva.

POJASNILO

Vsled depresije in ogr krize, ki je zadela tudi članstvo oziroma naročnik šega lista Prosveta, je potr da pojasnimo tajnikom i stopnikom Prosvete, da vzamejo od naročnikov z Prosveta naročnino tudi sa pol leta in kjer ni drugače samo za četrt leta. Vzemit se dobiti da, ker razmere vajo to. List Prosveta je prizadet v ti krizi in zato ramo na tajnike in naro da skušajo kjerkoli mogo hraniti naročnike na dn Apeliramo tudi na posa naročnike, da naj če le m poravnajo svojo naročnino ni mogoče plačati celoletn čajte polletno naročnino, da se ohrani list še nadalj dnevnik.

Philip Godina, uprav

V JUGOSLAVIJO

Moderna udobnost in neprekosljiva postrežba v vseh razredih . . . Tedenska odplutja iz New Yorka . . . Pripravne in hitre železniške zveze iz Hamburga

ZMERNE CENE

Pojasnila vam da vsak lokalni agent ali

HAMBURG-AMERICAN LINE

177 N. Michigan Ave., Chicago, Ill.

TISKARNA S.N.P.J.

SPREJEMA VSA

v tiskarsko obrt spadajoča de

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, čas knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvat slovaškem, češkem, nemškem, angleškem jeziku in d

VODSTVO TISKARNE APELIRA NA ČLAN S. N. P. J., DA TISKOVINE NAROČA V SVOJI TISKARNI

Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne
Cene zmerne, unijsko delo prve vrste

Pišite po informacije na naslov:

S.N.P.J. PRINTER

2657-59 So. Lawndale Avenue
Telefon Rockwell 4904
Chicago, Ill.

Tam so dobe na željo tudi vsa ustrezna pojasnila